

IJzermolen te Arnhem

Er is een enkele aanwijzing dat na 1744 te Arnhem een ijzermolen heeft bestaan. Westermann deelt mee: “Arnhem had al vroeg een ijzersmelterij, welke echter nog voor het eind der 18^e eeuw weer verdwenen is”, en De Boon Mesch vermeld: “In de helft der 18^e eeuw was er ook eene zoodanige ijzersmelterij te Arnhem.” Beiden gebruiken als bron de *Statistieke Beschrijving van Gelderland* uit 1826. In deze beschrijving treffen we de volgende passage aan:

“Den 23 October 1744 werd octrooi verleend tot ene ijzerfabriek op de Veluwe; doch deze schijne nimmer tot stand gekomen, en eene, welke toen, door een watermolen gedreven, binnen de stad Arnhem bestond, is mede te niet gegaan.”

Dekker is van opvatting, dat “niets er op wijst dat deze hoogoven inderdaad tot stand is gekomen.” De Statistieke Beschrijving van Gelderland is echter zo stellig dat aannemelijk is dat een dergelijk bedrijf te Arnhem heeft bestaan. Gelet op het feit dat er verder over het bedrijf niets bekend is, is het evenzeer aannemelijk dat de betekenis van de ijzermolen slechts gering is. Voor een ijzermolen is waterkracht voor het opwekken van blaaswind onontbeerlijk. De plaats van vestiging moeten we dus zoeken bij een beek. De St. Jansbeek stroomt aan de noordzijde Arnhem binnen en loopt vervolgens door Arnhem heen om in de Rijn af te wateren. De huidige Beekstraat doet nog aan die situatie herinneren. De St. Jansbeek stroomt voordat zij de stad inkomt door Sonsbeek. De waterval die in het Sonsbeekpark te bewonderen is laat zien dat er voldoende verval is om een molenrad aan te drijven. Door de eeuwen heen zijn langs de St. Jansbeek verschillende watermolens gevestigd geweest. Een kaart uit 1560 laat zes molens zien ter hoogte van Sonsbeek. Ook in de stad zijn in 1851 langs de beek drie watermolens gevestigd. Als er een ijzermolen in werking is geweest in Arnhem dan was deze naar alle waarschijnlijkheid aan de St. Jansbeek gevestigd. De Arnhemse ijzermolen is des te opmerkelijker aangezien hij de enige is die niet op een plaats staat waar in de nabije omgeving oer kan worden gewonnen. Kennelijk is de markt voor ijzeren producten toegenomen. Althans dat zou opgemaakt kunnen worden uit de aanvraag voor een octrooi en de vestiging van een ijzerhut in Arnhem.

Literatuur: A.H. van der Boon Mesch, *Over de zamenstelling van IJzer-erts van Ommen* (1847) p. 162; A. Dekker, *De Oost-Nederlandse Hoogovens* (z.pl. 1953) p. 2; J.C. Westermann, *Geschiedenis van de ijzer- en staalgieterij in Nederland* (Utrecht 1948) p. 3; *Statistieke Beschrijving van Gelderland* (Arnhem 1826) p. 460